

КНОРУС, 2014. – 336 с.

13. Мансурова Н.А. Методические основы оценки производственного потенциала промышленного предприятия / Н.А. Мансурова, Н.О. Шутяева // Интернет-журнал «Экономические исследования». – №4. – 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.erce.ru/internetmagazine/all_archive/32/500/.

14. Вейлер В.П. Интеллектуально-информационный потенциал как фактор развития предприятий сектора ИКТ / В.П. Вейлер // Современные тенденции в экономике и управлении: новый взгляд. – 2010. – №3-2. – С. 91-96.

15. Крыця А. П. К определению категории «потенциал» в экономике. Понятие структуры потенциала предприятия / А. П. Крыця // Луганский национальный аграрный университет: Вестник ЮРГТУ (НПИ). – 2015. – № 6 – С. 142-146.

УДК 338.43.099.12:631.11

Помаз Ю.В., к.і.н. доцент

Лук'яненко О.В., Попрожук Ю.М., здобувачі вищої освіти СВО «Магістр»

Полтавська державна аграрна академія

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Статтю присвячено комплексному аналізу теоретичних та практичних аспектів оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. На підставі проведених досліджень запропоновано модель оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, яка дозволяє виявити недоліки сільськогосподарського підприємства і оцінити його переваги. Опрацьовано різні підходи до оцінки конкурентоспроможності, визначено основні їх переваги, недоліки та перспективи застосування в сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: конкурентоспроможність, сільськогосподарське підприємство, оцінка конкурентоспроможності, модель оцінки конкурентоспроможності, метод аналізу ієрархій

Pomaz Yu., Poprozhuk Yu., Lukianenko O.

FEATURES OF ASSESSMENT OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article is devoted to the complex analysis of theoretical and practical aspects of the assessment of the competitiveness of agricultural enterprises. Based on the research carried out, a model for assessing the competitiveness of an agricultural enterprise is proposed, which allows to identify the disadvantages of an agricultural enterprise and to assess its benefits. Different approaches to the assessment of competitiveness are worked out, their main advantages, deficiencies and prospects in agricultural enterprises are determined.

Keywords: competitiveness, agricultural enterprise, competitiveness assessment, competitiveness model, hierarchy analysis method.

Помаз Ю.В., Попрожук Ю.Н., Лукьяненко О.В.

ОСОБЕННОСТИ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Статья посвящена комплексному анализу теоретических и практических аспектов оценки конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. На основании проведенных исследований предложена модель оценки конкурентоспособности сельскохозяйственного предприятия, которая позволяет выявить недостатки сельскохозяйственного предприятия и оценить его преимущества. Обработано различные подходы к оценке конкурентоспособности, определены основные их преимущества, недостатки и перспективы применения в сельскохозяйственных предприятиях.

Ключевые слова: конкурентоспособность, сельскохозяйственное предприятие, оценка конкурентоспособности, модель оценки конкурентоспособности, метод анализа иерархий.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Досвід функціонування багатьох сільськогосподарських підприємств в умовах трансформації економіки виявив, що їх конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку залишається досить низькою через використання застарілих технологій, низьке ресурсне

забезпечення та невідповідність продукції діючим стандартам споживання.

Певна частина підприємств виявилася неспроможною вести ефективне виробництво в нових умовах. Додатково диспаритет цін та низька платоспроможність населення призвели ряд діючих господарств до збитковості. Тому формування конкурентоспроможного виробництва окремих видів продукції та її структури на рівні сільськогосподарського підприємства має забезпечувати ріст його ефективності та вцілому добробуту населення і створення збалансованої національної економіки.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Взаємозв'язок внутрішніх і зовнішніх чинників та конкурентоспроможність ринкових агроформувань постійно знаходиться в полі зору вітчизняних вчених, адже саме вони дозволяють визначити його конкурентні можливості, виявити сильні і слабкі сторони, знайти шляхи удосконалення виробництва. Дане питання в своїх працях досліджували Андрійчук В.Г., Макаренко П.М., П.Т. Саблук, Шпикуляк О.Г. Однак, не дивлячись на значну кількість досліджень і досягнень науковців у даній сфері, проблема удосконалення оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, особливо в умовах динамічного зовнішнього середовища залишається недостатньо висвітленою і передбачає подальше вдосконалення

Цілі статті. Мета статті – аналіз чинників внутрішнього та зовнішнього середовища аграрних підприємств, та визначення їх впливу на конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах сьогодення відсутнє загальне, єдине визначення конкурентоспроможності, а отже і відсутній єдиний метод оцінки її рівня.

Основні питання методології оцінювання конкурентоспроможності підприємства стосуються вибору відповідного критерію та показників. Критерій повинен узагальнити інформацію, що передається показниками, й відобразити стан досліджуваного явища. Як зазначає Л. І. Підлубна, критерії та показники конкурентоспроможності підприємства співвідносяться як загальне й одиничне [4].

У світі існує декілька підходів до оцінки конкурентоспроможності фірми, основними з яких є: метод, заснований на теорії ефективної конкуренції; метод заснований на теорії конкурентної переваги; метод бенчмаркінгу.

Вказані методи кардинально відрізняються за своєю сутністю та базою формування показників конкурентоспроможності. Використання їх може бути зручним в різних ситуаціях, залежно від специфіки галузі, до якої належить об'єкт, що досліджується.

В той же час аналіз існуючих підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємств свідчить, що у більшості виробників сільськогосподарської продукції відсутні достатньо ефективні управлінські й організаційно-економічні механізми зовнішнього і внутрішнього середовища, кон'юнктури ринку і запитів споживачів. Підприємство підлягає тривекторному впливу: макрорівня (держава та її законів), мегарівня (галузі, в якій діє підприємство) і мікрорівня (внутрішнє середовище самого підприємства).

Визначення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства у середньостроковій перспективі складається з поетапного аналізу всіх трьох вищезазначених складників (рис. 1).

На першому етапі визначаються основні фактори макросередовища конкурентоспроможності підприємства, які відображають динаміку розвитку ринку, правовий і технологічний рівень галузі, стан державного регулювання, рівень концентрацій продукції сільськогосподарського виробництва, його інвестиційну привабливість та інші.

На другому етапі проводиться економічний аналіз галузі виробництва, який дає змогу оцінити основні тенденції її розвитку в середньостроковій перспективі, враховуючи конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства.

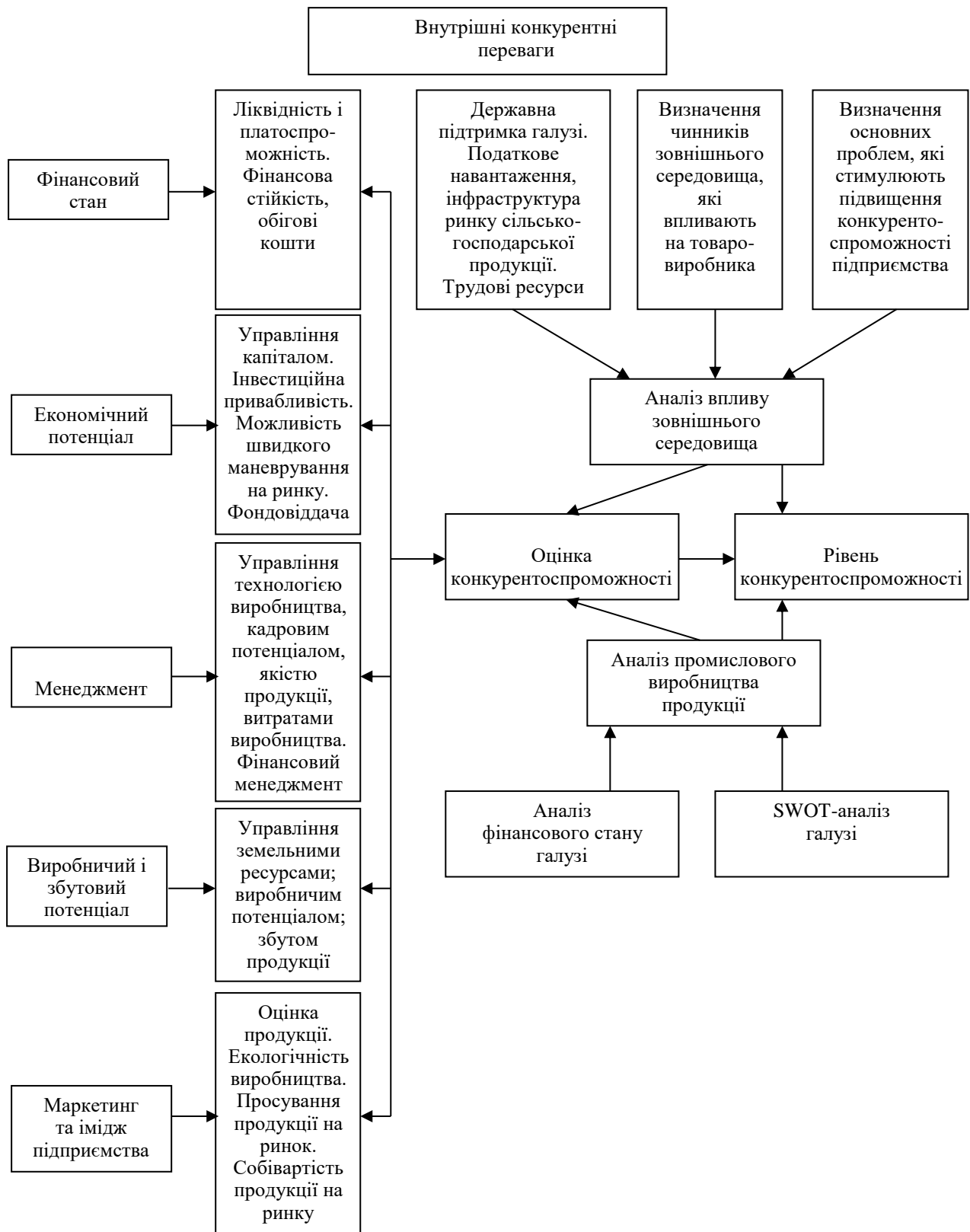

Рис. 1. Модель оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства

Джерело: власна розробка

На третьому етапі оцінюється внутрішній конкурентний потенціал підприємства (фінансовий стан, конкурентоспроможність, менеджмент, виробничий і збутовий

потенціал, маркетинг та імідж підприємства. Такий методичний підхід дає змогу виявити недоліки сільськогосподарського підприємства і оцінити його переваги.

Конкурентоспроможність оцінюють із застосуванням ряду методів. Найчастіше за витратами виробництва, а також застосовують методи оцінки з урахуванням кінцевих результатів взаємодії товаровиробників і споживачів: маси прибутку, її норми, рівня продаж, частки на ринку. Під час оцінювання конкурентоспроможності застосовуються наступні види аналізу аналітичний, матричний, індикативний, ієрархій, різниць і рангів, рейтингової оцінки, ринкової частки, графічний та ряд інших методів оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Проте основним їх недоліком є широке використання експертних результатів, які підвищують суб'єктивність оцінки. Для проведення об'єктивної кількісної оцінки конкурентоспроможності підприємства показники повинні відповідати певним вимогам: бути розрахованими за однаковий часовий проміжок, давати повнішу і об'єктивну інформацію про всі сторони діяльності підприємства, що дасть змогу оцінити масштаби виробництва, чисельність працівників і прибутковість галузі.

Аналіз сучасних наукових розробок дав змогу встановити, що представниками різних течій, пропонується різна кількість показників, вибір яких значною мірою залежить від об'єкта дослідження, від поставленої мети та завдань, які висувають вимоги часу.

Дослідження конкурентоспроможності підприємства через конкурентоспроможність продукції пропонується проводити за наступними коефіцієнтами: індекс конкурентоспроможності товару за ціною споживання, інтегральний показник конкурентоспроможності товару, конкурентоспроможність продукції на конкурентному ринку. Для оцінки конкурентоспроможності підприємства також пропонується розраховувати коефіцієнт конкурентоспроможності продукції, що представляє собою відношення ціни виробу до ціни еталону. На рівні підприємства формула дещо змінюється і коефіцієнт конкурентоспроможності представляє суму співставлень цін кожного з виробів за асортиментом продукції, що випускається підприємством, з ціною відповідного еталону.

Фатхутдинов Р. А. розглядає чотири методики оцінки конкурентоспроможності товарів:

«по кількості товару (послуги) що дозволить управляти її рівнем;
по системі 11111-55555 (чотири головних статистичних фактори);
експертна оцінка конкурентоспроможності товару;
аналіз конкурентоспроможності товару (послуги) по багатограннику і експортному методу» [5, с.243-249].

В той же час Ковальчук І. В. пропонує загальний показник конкурентоспроможності товару визначити з допомогою формули (1)

$$K = \frac{E}{L}, \quad (1)$$

де К – питомий корисний ефект;

Е – корисний ефект від використання товару;

Л – витрати на придбання і використання [2].

Конкурентоспроможність товару оцінюють шляхом зіставлення його параметрів з параметрами бази порівняння. Порівняння здійснюється за групами технічних та економічних параметрів. Найчастіше використовують метод диференціації та комплексної оцінки конкурентоспроможності. Метод диференціації полягає у зіставленні показників конкурентоспроможності одиничних параметрів:

$$q_i = \frac{P_i}{P_{i0}} \cdot 100, \quad (2)$$

де q_i – одиничний параметричний показник конкурентоспроможності вибору за i -м параметром ($i=1,2,3,\dots, n$);

P_i – величина i -го параметру продукції, що аналізується;

P_{i0} – величина i -го параметру, за якого потреба задовольняється повністю;

n – кількість параметрів.

«Але даний, метод диференціації, не враховує такого явища як, надання переваги споживачем. Для усунення цього недоліку використовують комплексний метод» [3, с. 66-67].

За методикою, що наводиться С. Гаркавенком оцінка конкурентоспроможності проводиться з урахуванням споживчих переваг на основі опитування споживачів або лабораторного тестування, з розрахунком інтегрального показника конкурентоспроможності товару.

Індекси конкурентоспроможності за споживчими та економічними параметрами (J_n, j_e) дають змогу визначити інтегральний показник конкурентоспроможності виробу порівняно із зразком:

$$K = \frac{J_n}{j_e}, \quad (3)$$

«Якщо $K > 1$, товар вважають більш конкурентоспроможним, якщо $K < 1$ - поступається конкурентному, якщо $K = 1$ - перебуває з ним на одному рівні. Безумовно, мета виробника – отримати $K > 1$, цілеспрямовано збільшуючи J_n та зменшуючи j_e » [1, с. 188].

На нашу думку слід уникати ускладнень в оцінці конкурентоспроможності продукції, а керуватись фактичним попитом і збутом, яких досягло підприємство в порівнянні з іншими агропідприємствами. Вивчати кон'юнктуру ринку та розраховувати ризик швидкого зростання або зменшення обсягів виробництва з одночасною модернізацією виробництва, удосконаленням товарного вигляду, своєчасної реклами відповідних змін та привабливості продукції. Конкурентоспроможність підприємства – його коректність і чесний діалог через реалізацію споживачам продукції – це вважається досить важливим критерієм.

В умовах ринкової економіки зібрати всю необхідну і повну інформацію про конкурента неможливо, проте доцільно аналізувати поточний стан конкурента, його конкуренту позиції в галузі, потенціал конкурента і стратегію його використання, а також цілі конкурента на коротко – та довгостроковий період.

Важливим моментом в оцінці конкурентоспроможності підприємства є аналіз життєвого циклу основних видів продукції, а також апробація відносин активних і потенційних споживачів до виробленої підприємством продукції (це можуть бути лабораторні дослідження, детальне анкетування споживачів і покупців в період придбання або споживання товару).

Слід враховувати, що до якісних характеристик товару у зв'язку з бурхливим розвитком науково-технічного прогресу і соціальним запитам споживачів необхідно відносити такі оцінки конкурентоспроможності як наукоємність, новизна, патентна чистота, відповідність місцевим стандартам якості, надійності, економічна чистота, низька матеріально і енергоємність, і інші, в залежності від продукції виробництва та продуктів харчування. Однак оцінка конкурентоспроможності по технічним показникам – тимчасова величина, котра залежить від розвитку науково-технічних

досягнень ведучих світових фірм-продуцентів даного виду товару і помилково розглядати її як постійний і незмінний набір якісних характеристик.

Проводиться також аналіз витрат виробництва по кожному виду продукції у порівнянні з витратами виробництва фірм-конкурентів.

При оцінці конкурентних можливостей продукції враховуються також комерційні умови продажу товару.

Реальна оцінка конкурентоспроможності експортної продукції підприємства може бути визначена тільки на світовому ринку при порівнянні з характеристиками і умовами продажу таких саме або аналогічних товарів підприємства і фірм конкурентів.

Одним з найбільш часто застосовуваних для визначення конкурентоспроможності є метод аналізу ієрархій (МАІ), який характеризується систематизованою процедурою подання елементів, що визначають сутність проблеми. Він полягає в поділі проблеми на складові й наступній їх обробці шляхом порівняння. Основні етапи МАІ: визначення переліку критеріїв; визначення аналогів і встановлення по них значень критеріїв; порівняльна оцінка критеріїв за важливістю; порівняльна оцінка об'єктів за кожним із критеріїв; обробка матриць порівнянь критеріїв. Оцінка важливості критеріїв за МАІ відбувається шляхом їх попарного порівняння.

Усі розрахунки за такою методикою можуть бути виконані в середовищі електронних таблиць Excel із використанням електронних таблиць. Застосування методу рангів дозволяє оцінити конкурентоспроможність підприємства шляхом виявлення слабких і сильних сторін, порівняно з аналогічними підприємствами-конкурентами, і на цій основі визначити його місце (рейтинг) у конкурентній боротьбі. Складання рейтингу відбувається в такій послідовності: визначення критеріїв відбору показників, визначення «ваги» показника, визначення результативного балу окремого підприємства.

В практиці фінансових підрозділів підприємств для аналізу фінансових показників конкурентоспроможності підприємств прийнято використовувати показник рентабельності, оскільки оцінка прибутковості до поки ще не набула належного поширення.

Висновки. У підвищенні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств велике значення мають якість продукції, її собівартість та ціна реалізації, а також соціальна політика, спрямована в першу чергу на підвищення трудової зайнятості населення, фінансування соціальних програм, підвищення трудової і технологічної дисципліни.

Конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств тісно пов'язана з наявністю висококваліфікованих кадрів, здатних в нових ринкових умовах приймати економічно обґрунтовані управлінські рішення. Нажаль в сільськогосподарських підприємствах в останні роки спостерігається дефіцит висококваліфікованих спеціалістів, особливо середньої ланки.

Список використаних джерел:

1. Гаркавенко С.С. Маркетинг: [підручник для вузів] / С.С. Гаркавенко. – К.: Лібра, – 1998. – 459 с.
2. Ковальчук І.В. Економіка підприємства [уавч. посіб.] / І.В. Ковальчук. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
3. Котельників Д.І. Управління конкурентоспроможністю [навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Д.І. Котельників, С.М. Задорожна. – К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 168с.
4. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління: [монографія] / Л.І. Піддубна. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 205 с.
5. Фатхудинов Р.А. Стратегическая конкурентоспособность: [Учебник] / Р.А. Фатхудинов. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», – 2005. – 504 с.

Рецензент д.е.н., професор Махмудов Х.З.